منظر شهری شفابخش؛ تحلیلی بر انگاره‌ها و شاخص‌ها در خیابان شهری؛ مطالعه موردی: بلوار پاکنژاد، محله شهرک غرب تهران

اکرم فتحی نوجوکامبری*، علیرضا بندرآباد**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۰۸
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۲۷

چکیده
امروزه تأثیرات محیط به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل سلامتی روان و الگوهای رفتاری انسان و همچنین تأثیر طبیعت و فضای سبز بر کاهش استرس و فشارهای روانی روزمره و ارتقای سلامت روان به اثبات رسیده است. پژوهشگران بر این باورند که طبیعت و فضای سبز می‌تواند بر کاهش استرس و فشارهای روانی روزمره و ارتقای سلامت روان مؤثر بوده و با توانایی مقابله با اضطراب، سلامت روان را ارتقا بخشد. هدف اصلی این پژوهش به‌کارگیری مؤلفه‌های شفابخشی در طراحی مناظر و محیط‌های شهری و مجهز کردن این مناظر به کیفیت‌های شفابخش و ارائه راهکارهای مناسب در جهت ایجاد مناظر شهری شفابخش است. باتوجه‌به بازه زمانی کنونی و وجود بحران‌های اجتماعی و وضعیت اقتصادی نابسامان جامعه و صدمات روحی ناشی از آن، انجام این پژوهش دارای ضرورت زمانی است. این پژوهش که به‌منظور تحلیل انگاره‌ها و شاخص‌های مربوطه در بلوار پاکنژاد تهران انجام شده است، به لحاظ هدف و قلمروی موضوعی در حوزه پژوهش‌های کاربردی قرار دارد. ازنظر روش انجام پژوهش توصیفی- تحلیلی و تحلیل محتوا از نوع ترکیبی با گرایش به روش کیفی است. ابتدا با مطالعات کتابخانه‌ای برخی از شاخص‌های مهم استخراج و سپس با استفاده از ابزارهای تحقیق، مطالعات میدانی نظیر نقشه‌برداری رفتاری انجام شد. سپس با استفاده از مؤلفه‌های شفابخشی استخراج‌شده از مطالعه منابع مرتبط، پرسش‌نامه‌ای تنظیم شد. برای بررسی روایی، پرسش‌نامه به‌طور تصادفی در اختیار کاربران قرار گرفت. پاسخ‌ها با نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS، تحلیل و خروجی داده‌ها به‌صورت نمودار و جداول فراوانی ارائه شد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که شاخص‌های شفابخشی تأثیرگذار در طراحی مناظر شهری شامل مواردی نظیر حضور آب، تعامل با طبیعت، تحریک حواس، آرامش محیطی، حس امنیت در فضا، رنگ‌ها، بوهای مطبوع و آواهای دلنشین هستند. درنهایت با تحلیل انگاره‌ها و شاخص‌های شفابخشی تأثیرگذار که برای طراحی یک منظر شهری شفابخش حیاتی محسوب می‌شوند، اقدامات راهبردی و راهکارهای مناسب ارائه شد.

کلمات کلیدی: منظر شهری، شفابخشی، شاخص‌های منظر شفابخش، روان‌شناسی محیطی.

* کارشناس ارشد، گروه شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
** دانشیار، گروه شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. bandarabad@yahoo.com

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

مقدمه

در دنیای مدرن امروزی، بروز بحران‌های محیطی در ارتباط انسان با محیط، همراه با تراکم جمعیتی و ازدحام اطلاعاتی، منجر به ایجاد محیط‌های اضطراب‌آور و پرتنش در زندگی شده است. بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده توسط سازمان بهداشت جهانی[1]، روان‌پزشکان بالینی اعلام کرده‌اند که امروزه بحران‌های عصبی و استرس، از ریشه‌ای‌ترین و اصلی‌ترین علت‌ها برای بسیاری از بیماری‌های جسمی انسان است. به بیانی دیگر استرس و تنش‌های حاصل از بحران‌های محیطی و نیز شیوه و نوع زندگی در قرن حاضر، منشأ اصلی اغلب بیماری‌های جسمی و روحی انسان است (شاهچراغی، ۱۳۸۹: ۳۱). از سوی دیگر، یافته‌های اخیر در پژوهش‌های علم روان‌شناسی محیط، در شاخه‌های علوم رفتار محیطی و علوم ادراک، بیانگر آن است که پاسخ‌گویی به نیازهای روحی انسان ازجمله نیاز به خلوت، کسب آرامش، تأمل، خودارزیابی و خودشکوفایی، بر افزایش میزان بهداشت روان به‌صورت فردی و جمعی بوده و حضور مناسب طبیعت در محیط کالبدی زندگی، موجب کاهش بسیاری از بیماری‌های روانی، جسمی و اجتماعی در جوامع است. پژوهشگران بر این باورند که طبیعت و فضای سبز با دارا بودن توانایی مقابله با اضطراب، می‌تواند بر کاهش استرس و فشارهای روانی روزمره و ارتقای سلامت روان مؤثر باشد. ازاین‌رو، طراحان مناظر شهری امروزه عناصر محیطی و طبیعی را به‌گونه‌ای طراحی می‌کنند که بر سلامت روان انسان و کاهش استرس و اضطراب تأثیر مثبت داشته باشد. طراحان شهری، برنامه‌ریزان و شهرسازان ایده طراحی باغ‌های شفابخش[2] در شهرها را برای پاسخ‌گویی به نیازهای روان‌شناختی و ارتباط شهروندان با طبیعت مطرح کرده‌اند. طبق پژوهش‌های انجام‌شده، مشاهده و دیدن مناظر طبیعی و در معرض عناصر طبیعت قرار گرفتن (تحریک حس بینایی، حس لامسه، بویایی و شنوایی) می‌تواند با کاهش عوامل تنش‌زای روان‌شناختی، رفتار بیولوژیکی را افزایش داده و موجب بهبود اضطراب درونی در انسان شود. مناظر شفابخش از نیازهای ضروری زندگی پرتنش امروزی ما هستند. باغ‌های شفابخش با برقرار کردن ارتباط ازطریق حواس پنج‌گانه با انسان، موجب ایجاد خاصیت شفابخشی می‌شوند (نیلی، نیلی و سلطان‌زاده، ۱۳۹۱: ۶۶). ازاین‌رو توجه به طراحی مناظر شهری از اهمیت ویژه‌ای نزد پژوهشگران و طراحان شهری برخوردار است.

حال این مسئله مطرح است که باتوجه‌به زیاد شدن عوامل استرس‌زا در زندگی روزمره در شهرها و به‌منظور مقابله با تنش‌ها و ترویج سلامت، بتوان با استفاده از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شفابخشی، مناظر و محیط‌های شهری را مجهز به کیفیت‌های شفابخش نموده و با طراحی علمی و روان‌شناسانه محیط‌های شهری و ارائه راهکارهای مناسب مناظر شهری شفابخش ایجاد کرد. بنابراین پرسش‌های پژوهش را می‌توان چنین مطرح کرد:

مؤلفه های شفابخشی منظر و محیط شهری چیست؟ و چگونه می‌توان ایده باغ‌های شفابخش را از مراکز درمانی و باغ‌ها به خیابان‌ها و مناظر شهری گسترش داد؟

ادبیات موضوع

منظر شهری

مفاهیم منظر شهری اولین بار توسط گوردن کالن مطرح شد. او معتقد است، منظر شهری هنر یکپارچگی بصری و ساختاری مجموعه ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هایی است که محیط شهری را می‌سازند (کالن، ۱۳۸۲). ازنظر جان راسکین منظر شهری بیش از یک

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

مسئله برنامه‌ریزی و طراحی شهری بوده و اهمیت آن در حفظ ارزش‌ها و اهداف انسانی و به رسمیت شناخته شدن مسئولیت‌های اجتماعی توسط آحاد جامعه است (گلکار، ۱۳۸۵). پاکزاد (۱۳۸۵) منظر شهری را اطلاعات موجود در فضا دانسته که توسط حواس قابل دریافت است و در فرایند ادراک پذیرش می‌شود. گوردن کالن (۱۹۶۱) منظر شهری را هنر تناسبات می‌داند. ازنظر او واژه منظر شهری بر اساس کالبد شهر و با تأکید بر دیدها در شهر پایه‌گذاری شده است. ایجاد دید و منظر زیبا و امکان لذت بردن از آن، از جنبه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری است.

مفهوم شفابخشی

شفابخشی خاصیتی است که طی آن شرایط بدن بهبود یافته، بیماری درمان می‌یابد و سلامتی ایجاد می‌شود. مطابق تعریف سازمان بهداشت جهانی[۳] سلامتی یک حالت آسایش و رفاه فیزیکی، روحی و اجتماعی است نه صرفاً نبود بیماری یا ناخوشی (نیکبخت، ۱۳۸۳: ۷۹). همچنین در تعریفی دیگر آمده، شفابخشی خاصیتی است که طی آن سلامتی روان تأمین شده و کاهش استرس و افزایش تجدید قوا را به دنبال دارد. همچنین اصطلاحی است که برای مناظری به کار می‌رود که موجب ارتقای آسایش بوده و به حفظ سلامت کمک می‌کند و از اهداف آن آنالیز تغییرات بر روی بازدیدکننده است (نیلی، نیلی و سلطان‌زاده، ۱۳۹۱، به نقل از Williams,1999). شفابخشی آن کیفیتی است که ذهن و جسم را در برگرفته و در چند نوع شفای معنوی، شفای ذهنی، شفای احساسی و عاطفی، شفای اجتماعی و شفای کالبدی بیان شده است (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴: ۴۲۲). در تصویر شماره ۱، انواع شفا و عملکرد هر یک مشخص شده است.

ت ۱. انواع شفابخشی. (منبع: برگرفته از شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴)

جنبه‌های مختلف فرایند شفابخشی

فرایند شفابخشی دارای سه جنبه مختلف است:

۱- رهایی نسبی از علائم فیزیکی بیماری. ۲- کاهش تنش و افزایش آرامش. ۳- بهبود و احساس سلامت همه‌جانبه و حس امیدواری (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۴).

منظر شفابخش

«منظر شفابخش نقطه تلاقی طراحی منظر با اهداف پزشکی است» (شاهچراغی، بندرآباد، ۱۳۹۴: ۴۲۱). مناظر شفابخش ازجمله مباحث جدیدی هستند که عمر آن‌ها به بیشتر از ۲۰ سال نمی‌رسد و درواقع پلی بین طراحی محیط، معماری و علوم پزشکی هستند. مناظر شفابخش فقط کارکرد زیبایی‌شناختی ندارند؛ بلکه به‌خاطر ارتباطی که با کاربران خود برقرار می‌کنند باعث شفای بیماری‌های جسمی و خصوصاً روحی و روانی شده و در مرتبه عالی‌تر از ایجاد بیماری در او جلوگیری می‌کنند (نیکبخت، ۱۳۸۳: ۷۹). منظر شفابخش یکی از موضوعات موردتوجه در کشورهای مختلف جهان است. هدف طراحان باغ شفابخش ایجاد محیطی برای

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

آگـاهی‌بخشـی روح، نیـروبخشـی جسـم و درنهایـت بهبودبخشی نیروی ذاتی بدن و ذهن اسـت. زمـانی کـه بهبود امکان‌پذیر نیست، ارتباط با طبیعت می‌تواند باعث آرامش روحی فرد شود (رزم‌آرا و تقی پور، ۱۳۹۹). لـذا می‌توان گفت یـک محـیط شـهری شـفابخش، محیطـی است که اساس آن بر مبنای الزامات و نیازهای روحی و جسمی شکل گرفته و کیفیت آن بر اساس ادراک ذهنـی افراد سنجیده شود. ازاین‌رو منظـر شـهری مناسـب کـه مبتنی بر رویکرد شفابخشی محیط باشـد، مـی‌توانـد بـر روی روحیه و وضعیت سلامتی انسان‌ها تـأثیر بگـذارد. منظـر شـفابخش شـامل منظـری اسـت کـه بـه لحـاظ برخورداری از برخی ویژگی‌ها، قابلیت کـاهش تـنش و فشار عصبی، تسکین دادن، ایجاد آرامش، بازیابی نیرو یا بهبـود و بـازگردانی سـلامت را خواهـد داشـت. منظـر شفابخش در مسیر گرایش انسان به طبیعت بـا مخاطـب خود ارتباط برقرار مـی‌نمایـد. منـاظر طبیعـی مـی‌توانـد به‌صـورت فضـای بـاز شـهری، پـارک‌هـا و بـاغ‌هـا در شهرهایی که موقعیت ارتباط با طبیعت را دارند، شناخته شود (معماری و پژوهانفر، ۱۳۹۴).

پیشینه مفهومی منظر شفابخش

ایده شفابخشی طبیعت و اعتقاد به تأثیر دیـدن عناصـر طبیعی همچون گیاهان و آب در کاهش فشارهای فکری و روانی و مؤثر واقع شدن آن در بهبود بیمـاران، ازنظـر تاریخی ریشه در فرهنگ‌های باستانی ایرانیان، چینی‌ها و یونانیان دارد. در اروپای قرون‌وسطی، مراکز درمـانی در دیرهای راهبان شـکل مـی‌گرفـت کـه شـامل بـاغ‌هـای مجموعه نیز می‌شدند (امین زاده، ۱۳۸۶: ۲۸۹). یکـی از انواع فضاهایی که انسان از زمان پرداختن به کشـاورزی از هزاران سال پیش ایجاد نموده، بـاغ شـفابخش اسـت. این باغ‌ها بازتاب‌دهنده احساسات فردی، تعالیم فرهنگی و اجتماعی داشته و ریشه در ایران، مصر، ژاپن و دیگـر کشـورهای شـرقی دارد. اولـریچ[۴] در تحقیقـات خـود دریافت آن دسته از بیمـاران بسـتری در بیمارسـتان کـه از پنجره اتاق‌هایشان به منظره طبیعت می‌نگرند، نسـبت به آن‌هایی که منظره اتاقشـان محـدود بـه سـاختمان‌هـا اسـت، خیلـی سـریع‌تـر بهبـود مـی‌یابنـد (عبـدالهی و همکاران، ۱۳۹۴).

تاریخچه باغ‌های شفابخش

تاریخچه باغ‌های شـفابخـش بـه زمـان مصـر باسـتان برمی‌گردد که برای فـرار از شـرایط بـد محیطـی ایجـاد می‌شد. در اروپا صومعه‌نشین‌ها برای اولین بار بـاغ‌هـای شفابخش را برای کاشت گیاهان دارویـی ایجـاد کردنـد (شاهچراغی، ۱۳۸۹: ۲۵۹، به نقـل از نیکبخـت، ۱۳۸۳). نظریه‌پرداز آلمانی هرشفیلد[۵]، در اواخـر قـرن هجـدهم، اولین بار ایده باغ‌های شفابخش را که ارتباطی قوی بـین منظر سلامت مـی‌یافـت، مطـرح کـرد. در اکتبـر ۲۰۰۱، مارکوس[۶] (۲۰۰۷) در مجله معماری منظر، نخستین بـار هفت مؤلفه را در ایجاد بـاغی کـه خـواص شفابخشـی دارد، مطرح کرد. بعدها با بازنگری شـیوه‌هـای طراحـی باغ‌های تـاریخی، ماننـد بـاغ ایرانـی، بـاغ ژاپنـی و بـاغ معبدها، اصـول دقیـق‌تـری بـرای طراحـی منظـر و بـاغ شفابخش تدوین شد (توکلیان و شاهچراغی، ۱۳۹۷، بـه نقل از شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴).

روان‌شناسی محیطی[۷]

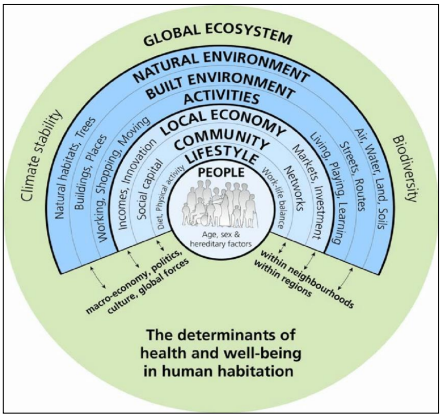
برخی از روان‌شناسان بر ایـن باورنـد کـه احساسـات درونی انسان و بـروز آن بـه‌صـورت رفتـار در محـیط، علاوه بر اینکه تابع شـرایط روانـی، فرهنگـی، موقعیـت اجتماعی و اقتصادی است، به مقدار زیـادی نیـز تحـت تـأثیر محـیط کالبـدی اطـراف اسـت. در حقیقـت روان‌شناسی محیطی شاخه‌ای از علم روان‌شناسی اسـت که رابطه انسان و محیط را مطالعه می‌کند (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴: ۱۹). برخی دیگر روان‌شناسـی محیطـی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

را مطالعه روان‌شناختی رفتار در یک محیط کالبدی روزانه دانسته و به همین دلیل بیشتر پژوهشگران «روان‌شناسی محیطی» را زیرمجموعه علوم رفتاری معرفی کرده که در روان‌شناسی عمومی به فراموشی سپرده شده؛ اما به‌عنوان یک علم میان دانشی و چند دانشی، روان‌شناسان و طراحان محیط به‌ویژه طراحان منظر و طراحان شهری در پیشبرد آن سهم بسزایی داشته‌اند. با نگرش نو به دانش روان‌شناسی محیطی، یعنی مداخله طراحان محیط در این دانش، اکنون می‌توان گفت: روان‌شناسی علم بررسی «تأثیرات متقابل انسان و محیط بر یکدیگر» است (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴: ۱۹).

ارتباط بین سلامتی و محیط

راجر اولریچ[۸] (۱۹۸۴)، اولین بار شواهد عینی را در مجله معتبر «علوم» منتشر کرد که حاکی از آن بود که، قرار گرفتن در معرض طبیعت می‌تواند باعث افزایش سلامتی شود. او با استفاده از پرونده بیماران در حال نقاهت از جراحی کیسه صفرا، نشان داد که افراد بستری در اتاق‌های بیمارستان که مشرف به یک منطقه طبیعی دارای درخت بودند، نسبت به افرادی که منظره اتاقشان رو به یک دیوار آجری بوده است، نیاز به اقامت کوتاه‌تری پس از جراحی در بیمارستان داشتند و گزارش‌های بهتری از پرستاران دریافت کرده و دوزهای کمتری از مسکن دریافت کرده‌اند. این مطالعه در روز دوم تا پنجم بعد از جراحی انجام شده است که بیماران به‌اندازه کافی بهبود یافته‌اند تا از اطراف خود آگاه باشند، اما هنوز از درد زیادی رنج می‌برده‌اند (Steg et al., 2013: 50). به‌منظور درک عمیق‌تر لایه‌های بین سلامتی و محیط، به مطالعه مدل بارتون[۹] پرداخته که با عنوان «نقشه سلامتی بارتون» مشهور است. این مدل که در تصویر شماره ۲ نشان داده شده، یک تجزیه‌وتحلیل اکوسیستم را ترکیب می‌کند که رابطه بین مردم و محیط‌زیست آنان را با یک رویکرد بهداشت عمومی که تعیین‌کننده‌های اجتماعی، محیطی مربوط به رفاه را شناسایی می‌کند، بیان می‌کند. پژوهش بارتون نشان می‌دهد که چگونه نقشه سلامت اکوسیستم می‌تواند به تئوری و عمل برنامه‌ریزی شهری کمک کند.

ت۲. نقشه سلامتی بارتون[۱۰]

(منبع: https://www.researchgate.net)

با مرور و بررسی مبانی نظری تحقیق و شناخت دیدگاه‌ها و نظرات اندیشمندان در خصوص محیط‌ها و باغ‌های شفابخش و همچنین شناخت تأثیرات متقابل انسان و محیط بر یکدیگر و نیز تأثیرات مثبت ارتباط و تماس مستقیم انسان با طبیعت، به یک مدل مفهومی جهت شناسایی شاخص‌های مؤثر در شفابخشی مناظر شهری دست یافتیم. این مدل مفهومی در تصویر شماره ۳ نشان داده شده است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کلان و قلمروی موضوعی در حوزه پژوهش‌های کاربردی و ازنظر روش انجام پژوهش، توصیفی - تحلیلی و رویکرد تحقیق از نوع ترکیبی با گرایش به کیفی و پارادایم از نوع تفسیرگرایی متمایل به پراگماتیسم است. روش گردآوری اطلاعات از نوع روش ترکیبی بوده و تلفیقی

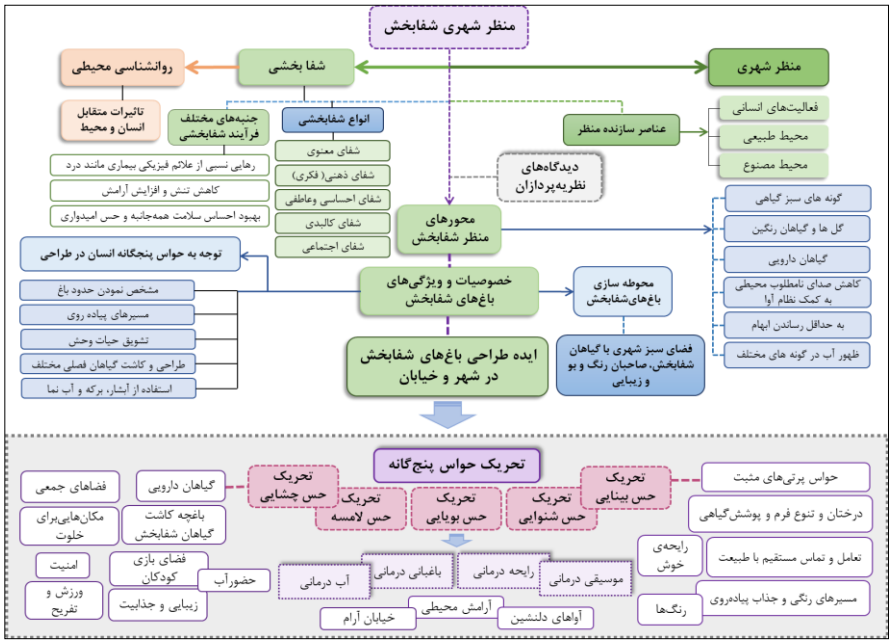
[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]

[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

از روش گردآوری کتابخانه‌ای و روش میدانی است. ابتدا ازطریق مطالعات کتابخانه‌ای منابع داخلی و خارجی، مقالات، کتاب‌ها و پژوهش‌های پیشین انجام‌شده و برخی از شاخص‌های مهم استخراج و موردبررسی قرار گرفت. در ادامه به‌منظور سنجش کیفیت محیطی بلوار پاکنژاد در محله شهرک غرب تهران، ازطریق مشاهدات میدانی، این محدوده موردبررسی و تحلیل قرار گرفت. سپس با استفاده از ایده باغ‌های شفابخش و روان‌شناسی محیطی ازطریق حواس پنج‌گانه، مؤلفه‌های اثرگذار شفابخشی از محیط‌ها و مناظر شهری شناسایی و استخراج شد. در گام نهایی، برای شناخت شاخص‌های شفابخشی موجود در محدوده مطالعاتی، با استفاده از گویه‌های حاصل از مبانی نظری و مطالعه منابع مرتبط با موضوع پژوهش، پرسش‌نامه‌ای تنظیم و در اختیار ساکنین و رهگذران محله قرار گرفت. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، اطلاعات و داده‌های به‌دست‌آمده در قالب متن، جداول و نمودار فراوانی از نرم‌افزار Excel استخراج شد. جامعه آماریاین پژوهش ۶۳ نفر، شامل ۳۰ مرد و ۳۳ زن و سن آن‌ها بین ۱۸ تا ۷۵ سال است. این افراد از ساکنان یا عابران محله شهرک غرب، سعادت‌آباد و استفاده‌کنندگان بومی و غیربومی این محله، هستند.

تجزیه و تحلیل آماری داده‌های پیمایشی

به‌منظور تحلیل نهایی پرسش‌نامه، داده‌های پیمایشی وارد نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS شد. ابتدا جداول مربوط به اطلاعات فردی و تفکیک افراد بر اساس این اطلاعات، از نرم‌افزار استخراج و سپس هر سؤال به تفکیک مورد تحلیل آماری قرار گرفته تا مقدار میانگین برای هرکدام از گزینه‌های آن سؤال مشخص شود.

ت۳. مدل مفهومی تحقیق

فرایند تحقیق

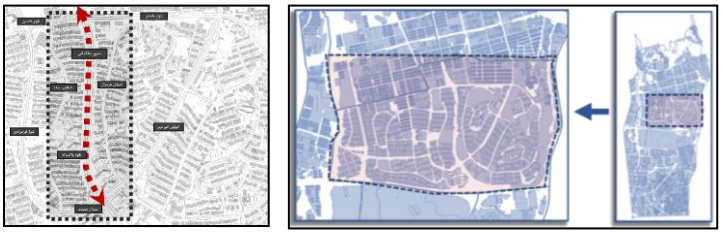
این تحقیق متشکل از دو بخش نظری و عملی است. در بخش نظری، طبق معیارهای شفابخشی منابع موجود، به تحلیل انگاره‌ها و شاخص‌های شفابخشی در مناظر

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

شـهری پرداختـه و در مرحلـه عملـی بـا اسـتفاده از تکنیـک‌هـای مشـاهدات میـدانی و پرسـش‌نامـه و نیـز بهره‌گیری از اصول طراحی باغ‌های شفابخش طبق مبانی نظری، شاخص‌های شفابخشی یک خیابـان شـهری، در محله شهرک غرب تهران، مطالعه و بررسی می‌شود.

معرفی محدوده مطالعاتی

محدوده مطالعاتی در بلوار پاکنژاد، محله شهرک غرب و منطقـه ۲ شـهرداری تهـران قـرار دارد. ایـن بلـوار در شمال میدان صنعت، جنوب بلوار دادمـان، شـرق بلـوار فرحزادی و در غرب بلوار خوردین قرار دارد. دو سمت خیابان و در طول مسیر دارای فضای سبز و جداره‌هـای آن کـاملاً غیرفعـال و فاقـد فعالیـت و کـاربری اسـت. موقعیت محدوده مطالعاتی، در تصـویر شـماره ۴ نشـان داده شده است.

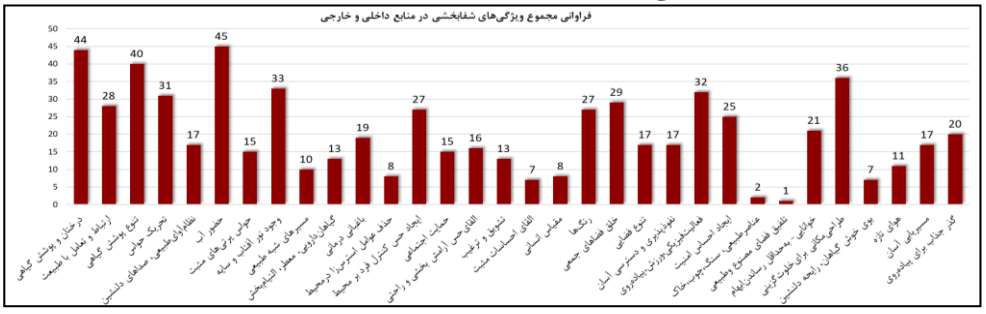
ت ۴. موقعیت محدوده مطالعاتی

یافته‌ها

مطالعه و بررسی منابع با رویکرد شفابخشی محیط

با مرور برخـی از منابع داخلـی و خـارجی مـرتبط بـا رویکرد شفابخشی محـیط، مؤلفـه‌هـا و شـاخص‌هـای اثرگذار بر محیط‌های شفابخش استخراج و از بین آن‌ها، ۳۲ مؤلفه که متناسب با منـاظر شـهری اسـت، انتخـاب شـده و تعـداد تکـرار هـر یـک در منـابع مشـخص و درنهایت فراوانی ایـن مؤلفـه‌هـا محاسـبه و در تصـویر شماره ۵ ارائه شده است.

مطـابق ایـن نمـودار و مـرور فراوانـی ویژگـی‌هـای شفابخشی محیط، می‌توان پرتکرارترین ویژگـی‌هـا را از مؤثرترین و پراهمیت‌ترین مؤلفه‌های شفابخشی محـیط، دانست. بر این اسـاس، برخـی از مؤلفـه‌هـا بـه ترتیـب بیشترین فراوانی در جدول شماره ۱ ذکر شده است.

ت ۵. فراوانی مجموع ویژگی‌های شفابخشی محیط بر اساس منابع داخلی و خارجی

ج ۱. مؤثرترین مؤلفه‌های شفابخشی محیط بر اساس منابع مرتبط با موضوع تحقیق

مؤثرترین مؤلفه‌های شفابخشی محیط بر اساس منابع مرتبط با موضوع تحقیق			
حضور آب	وجود نور آفتاب و سایه	ارتباط و تعامل با طبیعت	خوانایی- به حداقل رساندن ابهام
درختان و پوشش گیاهی	فعالیت فیزیکی، ورزش، پیاده‌روی	ایجاد حس کنترل فرد بر محیط	گذر جذاب برای پیاده‌روی
تنوع پوشش گیاهی	تحریک حواس	رنگ‌ها	باغبانی درمانی
طراحی مکانی برای خلوت‌گزینی	خلق فضاهای جمعی	ایجاد احساس امنیت	نظام آوای طبیعی، صداهای دل‌نشین

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]

[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

نقشه‌برداری رفتاری

به‌منظور بررسی کیفیت محیطی، از ابزار مشاهده که شامل مشاهدات میدانی، سنجش وضعیت، تصویربرداری و برداشت نقشه‌های رفتاری از فعالیت‌ها و رفتارهای کاربران محدوده مطالعاتی است، استفاده می‌شود. «*نقشه‌برداری رفتارها در تعریفی ساده به معنای ثبت هر رویدادی بر روی نقشه فضا و یا محدوده موردمطالعه است*» (گل، یان. ۱۳۹۴: ۳۴). در نقشه‌های رفتاری، فعالیت کاربران در ۴ بخش، شامل: رفتارهای حرکتی پیاده و سواره، فعالیت‌های ضروری و انتخابی، میزان حضورپذیری و مقیاس انسانی، ارزیابی شد. این برداشت‌ها در روز کاری و آخر هفته، و در دو بازه صبح و عصر انجام شده است.

الف. ارزیابی رفتارهای حرکتی پیاده و سواره

بررسی رفتارهای حرکتی افراد پیاده و سواره، در دو موقعیت مکانی ابتدا و انتهای محور مطالعاتی، به دلیل وجود گره‌های ترافیکی و رفت‌وآمد بیشتر، انتخاب و در دو روز انجام شد. موقعیت اول: ابتدای بلوار پاکنژاد، نبش میدان صنعت است. رفتارهای حرکتی افراد پیاده عمدتاً شامل ورود به ایستگاه مترو و خروج از آن، به سمت ایستگاه تاکسی یا اتوبوس و خودروهای پارک شده در ابتدای بلوار پاکنژاد و نیز عبور از چراغ و حرکت به سمت سایر خیابان‌های منتهی به میدان صنعت است. برخی در حال گفتگو و تعداد اندکی در حال استراحت هستند. افراد سواره در حال حرکت به سمت شمال بلوار و برخی در حال پیاده و سوار کردن مسافر هستند. برخی نیز درحاشیه خیابان پارک کرده‌اند. برداشت‌های حرکتی افراد پیاده و سواره، به همراه نقشه‌های رفتاری، نمودارها و تصاویر آن، در جداول شماره ۲ و ۳ مشخص شده است.

ج ۲. رفتارهای حرکتی پیاده در ابتدا و انتهای محور مطالعاتی

موقعیت	رفتار حرکتی پیاده در محور مطالعاتی				تصاویر محدوده مطالعاتی	
	مکان	موقعیت ۱: ابتدای مسیر- محدوده میدان صنعت				
	زمان	روز کاری (یکشنبه)		آخر هفته (جمعه)		
		۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	
	تعداد	۵۵	۴۲	۲۵	۳۰	فعالیت‌ها: راه رفتن، ایستادن، نظاره، مکث، تماشا
	مکان	موقعیت ۲: ابتدای مسیر- تقاطع پاکنژاد و دادمان				
	زمان	روز کاری (یکشنبه)		آخر هفته (جمعه)		
		۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	
	تعداد	۴۵	۵۰	۲۰	۳۰	فعالیت‌ها: راه رفتن، عبور از خیابان، رفتن به سمت ایستگاه مترو
	نمودار رفتارهای حرکتی پیاده			برداشت‌های رفتاری		
				آخر هفته (جمعه)	روز کاری (یکشنبه)	
موقعیت ۱: محدوده شمال میدان صنعت						
موقعیت ۲: تقاطع پاکنژاد و دادمان						

ج ۳. رفتارهای حرکتی سواره در ابتدا و انتهای محور مطالعاتی

موقعیت	رفتار حرکتی پیاده در محور مطالعاتی				تصاویر محدوده مطالعاتی	
	مکان	موقعیت ۱: ابتدای مسیر- محدوده میدان صنعت				
	زمان	روز کاری (یکشنبه)		آخر هفته (جمعه)		
		۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	
	تعداد	۵۰	۵۵	۲۰	۳۵	

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

	مکان	موقعیت ۲: ابتدای مسیر- تقاطع پاکنژاد و دادمان			
	زمان	روز کاری (یکشنبه)		آخر هفته (جمعه)	
		۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰	۹ تا ۱۰:۳۰	۱۶تا۱۷:۳۰
	تعداد	۵۰	۵۷	۲۳	۳۵
	نمودار رفتارهای حرکتی پیاده				
موقعیت ۱: محدوده شمال میدان صنعت					
موقعیت ۲: تقاطع پاکنژاد و دادمان					

برداشت‌های رفتاری	
آخر هفته (جمعه)	روز کاری (یکشنبه)

ارزیابی فعالیت‌های ضروری و انتخابی

یان گِل[11] رشد فعالیت‌های انتخابی و فعالیت‌های اجتماعی را در ارتباط مستقیم با کیفیت این فضاها و دعوت‌کنندگی آن‌ها می‌داند. ازنظر او هنگامی‌که فضای بیرون دارای کیفیت خوبی نباشد، فقط فعالیت‌های ضروری انجام می‌شود و مردم به‌سرعت به خانه‌هایشان بازمی‌گردند. در چنین شرایطی مردم ماندن در فضای شهری را انتخاب نمی‌کنند (گل. ۱۳۹۶: ۵). مطابق جدول شماره ۴، ارزیابی فعالیت‌های ضروری و انتخابی، در آخر هفته و در سه بخش راه رفتن، ایستادن و نشستن انجام شد. به‌این‌ترتیب که در بازه زمانی یک ساعت، ابتدا فعالیت‌های انتخابی افراد شامل پرسه زدن، پیاده‌روی، استراحت کردن، غذا خوردن، مکث، گفتگو، تماشا کردن، لذت بردن از محیط، بهره‌مندی از آفتاب و سایه، و سپس فعالیت‌های ضروری شامل رسیدن به ایستگاه مترو و ایستگاه اتوبوس، انتظار برای تاکسی و انتظار برای سوار شدن مسافر، همراه با تعداد نفرات هر فعالیت برداشت و ثبت شد. تعداد فعالیت‌های ضروری در ابتدا و انتهای محور مطالعاتی به دلیل وجود ایستگاه‌های مترو، تاکسی و اتوبوس و همچنین وجود گره‌های ترافیکی در این نقاط بیشتر از فعالیت‌های انجام‌شده در طول محور است. مطابق برداشت‌های انجام‌شده، فعالیت‌های انتخابی در طول محور بیشتر از ابتدا و انتهای مسیر است. همچنین مطابق شمارش افراد در هر فعالیت، درمجموع تعداد نفرات برای فعالیت‌های انتخابی بیش از فعالیت‌های ضروری مشاهده شد.

ج ۴. برداشت فعالیت‌های ضروری و انتخابی در طول محور مطالعاتی

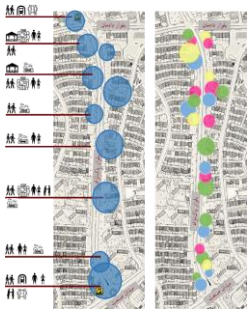
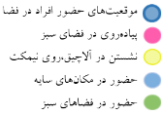
		فعالیت‌های انتخابی	تعداد	فعالیت‌های ضروری	تعداد	برداشت‌های رفتاری
جمعه (بازه زمانی یک ساعت) هوای آفتابی	راه رفتن	پرسه زدن، گفتگو پیاده‌روی، لذت بردن از محیط	۱۷	برای رسیدن به ایستگاه مترو و ایستگاه اتوبوس	۲۱	
	ایستادن	توت خوردن، لذت بردن از محیط، تماشا گفتگو، خوردن	۸	انتظار برای تاکسی	۵	
	نشستن	استراحت، گفتگو، مکث، خوردن، تماشا کردن، لذت بردن از محیط، بهره‌مندی از آفتاب و سایه	۱۴	انتظار برای سوار شدن مسافر	۳	

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

ارزیابی میزان حضورپذیری

به‌منظور ارزیابی میزان حضورپذیری محدوده مطالعاتی، در یکی از روزهای نسبتاً آفتابی آخر هفته و بازه زمانی یک ساعته، تعدادی از فعالیت‌های انجام‌شده در محیط که نشان‌دهنده میزان حضورپذیری افراد در فضا باشد مشخص شده و تعداد کاربران آن فعالیت شمارش و ثبت شد. طبق برداشت‌ها، در ابتدای محور مطالعاتی و در نزدیکی میدان صنعت و نیز در اواسط بلوار، قسمت‌هایی از فضا که دارای فضای سبز انبوه و بهتری نسبت به سایر قسمت‌ها است و نیز بخش‌هایی که نیمکت و آلاچیق دارد، دارای بیشترین میزان حضورپذیری کاربران فضا در محدوده است. جدول شماره ۵ حاصل شمارش و ثبت میزان حضورپذیری در این بخش از مشاهدات میدانی است.

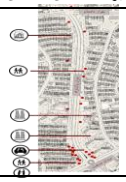
ج۵. برداشت میزان حضورپذیری در محور مطالعاتی

زمان	فعالیت‌های موجود در فضا	تعداد	فعالیت‌های موجود در فضا	تعداد	برداشت‌های رفتاری
پنج‌شنبه عصر (بازه زمانی یک ساعته) هوای آفتابی	پیاده‌روی در فضای سبز	۸	حضور در مکان‌های سایه	۶	
	نشستن در آلاچیق	۱۲	حضور در فضاهای سبز	۱۱	
	نشستن روی نیمکت‌ها	۴			
			مجموع حضور افراد در فضا	۴۱	
					
					

ارزیابی مقیاس انسانی

محیط انسانی آرامش‌بخش، محیطی است مرتبط با مقیاس انسان پیاده، نه خودروهای شتاب‌زده و سریع‌السیر. محصوریت فضاهای عمومی در شهرها دستیابی به مقیاس انسانی را آسان‌تر کرده و در ایجاد حس امنیت و آسایش در کاربران فضا نیز بسیار مهم است. ازاین‌رو مقیاس انسانی محدوده موردبررسی قرار می‌گیرد. آیتم‌های مهم برای سنجش بعد انسانی شامل محصوریت، اغتشاشات بصری، ابعاد و اندازه، نسبت ارتفاع ساختمان‌ها به عرض خیابان و گشودگی آسمان، عملکردهای سطح پیاده‌رو، بدنه‌های فعال و تنوع کاربری‌ها، در محدوده میدان صنعت و طول مسیر بلوار پاکنژاد موردبررسی قرار گرفته و موقعیت‌ها طبق جدول شماره ۶، در نقشه ثبت شد. پس از پایان برداشت‌ها برای هر یک از آیتم‌ها، امتیاز از یک برای کمترین مقدار، و تا ۱۰ برای بیشترین مقدار در نظر گرفته شد. نتایج حاصل از امتیازدهی به این آیتم‌ها در جدول شماره ۶ تدوین شده است. درنهایت نتایج حاصل از مشاهدات میدانی جمع‌بندی و طبق جدول شماره ۷ تنظیم شد.

ج ۶. برداشت مقیاس انسانی در محدوده مطالعاتی

مقیاس انسانی	ابتدای مسیر- میدان صنعت	طول مسیر بلوار پاکنژاد	برداشت‌های رفتاری
محصوریت	۲	۸	
نسبت ارتفاع ساختمان به عرض خیابان-گشودگی‌آسمان	۶	۱۰	
اغتشاشات بصری	۲	۳	
ابعاد و اندازه	۴	۵	
عملکردهای سطح پیاده‌رو	۴	۶	
بدنه‌های فعال و تنوع کاربری‌ها	۳	۱	

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

ج ۷. جمع‌بندی نتایج مشاهدات میدانی در محور مطالعاتی

	مشاهدات میدانی	نتایج مشاهدات میدانی
الف	ارزیابی رفتارهای حرکتی پیاده و سواره	– میزان رفت‌وآمد پیاده و سواره در این محدوده، در روزهای کاری بیشتر از روزهای تعطیل است. – میزان این ترددها عصرها بیشتر از صبح است. – به علت عدم وجود فعالیت و کاربری در این محور مکث زیادی اتفاق نمی‌افتد و عمده رفتارهای حرکتی به‌واسطه وجود حمل‌ونقل عمومی در ابتدا و انتهای بلوار است.
ب	ارزیابی فعالیت‌های ضروری و انتخابی	– میزان فعالیت‌های انتخابی زیرمجموعه فعالیت‌های نشستن و ایستادن، بیشتر از فعالیت‌های ضروری است. – فعالیت‌های ضروری که در زیرمجموعه راه رفتن قرار دارند، بیشتر از فعالیت‌های انتخابی این مجموعه هستند. – دلیل بیشتر بودن فعالیت‌های ضروری در بخش راه رفتن را می‌توان وجود ایستگاه مترو و گره‌های ترافیکی در ابتدا و انتهای مسیر دانست.
پ	ارزیابی میزان حضورپذیری	– وجود آرامش محیطی، درختان و فضاهای سبز، محل‌هایی برای نشستن و استراحت کردن، موجب حضور افراد در این فضا است. – وجود چندین آلاچیق در این محور، باعث ایجاد فعالیت‌های جمعی و پیک‌نیک‌های خانوادگی است.
ت	ارزیابی مقیاس انسانی	– تنوع فعالیت و کاربری در آن وجود نداشته و نیازمند فعال‌سازی بدنه‌ها و تقویت فعالیت‌ها است. – سطح پیاده‌رو دارای عملکرد در حد متوسط و نیازمند تقویت عملکردها در این بخش است. – ابعاد و اندازه‌ها در حد مطلوب بوده و فاقد اغتشاشات بصری در طول محور مطالعاتی است. – نسبت ارتفاع ساختمان‌ها به عرض خیابان در حد مطلوب بوده و دارای مطلوبیت بسیار بالا در گشودگی آسمان و محصوریت است.

پرسش‌نامه و استخراج مؤلفه‌های شفابخشی محیط

سؤالات پرسش‌نامه بر اساس اهداف، گویه‌ها و مؤلفه‌های استخراج‌شده از چهارچوب نظری و تحلیل محتوا تنظیم شده و به‌عنوان محور اصلی سؤالات در پرسش‌نامه مطرح شد. متغیرهای استخراج‌شده از موارد ذکرشده در بالا برای طرح سؤالات پرسش‌نامه به شرح جدول شماره ۸ است.

تجزیه‌وتحلیل داده‌های پرسش‌نامه

پس از جمع‌آوری پاسخ‌ها، تمامی داده‌ها در نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS وارد و نتایج استخراج‌شده از نرم‌افزار، در قالب جداول مجزا برای هر سؤال و متغیرهای آن، تحت عنوان آمار توصیفی به همراه تفسیر هر یک و جمع‌بندی کلی آن‌ها در جداول شماره ۹ و ۱۰ ارائه شده است. در سؤالات ابتدایی خصوصیات افراد از قبیل جنسیت، سن، میزان تحصیلات، زمینه تخصص، وضعیت تأهل و محل سکونت مورد پرسش قرار گرفته است. سپس دلیل حضور در این مسیر و میزان استفاده از این فضا و نیز ساعات حضور در فضا پرسش شده است. در ادامه ده سؤال از نوع لیکرت مطرح شده است. در خصوص ویژگی‌های فعلی بلوار پاکنژاد و ویژگی‌هایی که کاربران علاقه‌مند به وجود آن در این خیابان هستند نیز دو سؤال به‌صورت چند مؤلفه‌ای طرح شده که پاسخ‌گو می‌تواند از یک تا چند مؤلفه را انتخاب نماید.

ج ۸. مؤلفه‌های استخراجی تدوین پرسش‌نامه

مؤلفه‌های استخراجی تدوین پرسش‌نامه			
درختان و تنوع فرم و پوشش گیاهی	آرامش محیطی	رنگ‌ها	ارتفاع و هیجان
تعامل و تماس مستقیم با طبیعت	حیات جمعی	حضور آب	امنیت
مسیرهای رنگی و جذاب پیاده‌روی	تحریک حواس	قرارهای دوستانه	خیابان آرام
فضاهای جمعی	آواهای دل‌نشین	مسیریابی آسان	زیبایی و جذابیت
مکان‌هایی برای خلوت	موسیقی درمانی	هزارتوی گیاهی	ورزش و تفریح
حواس‌پرتی‌های مثبت	رایحه خوش	تنوع فعالیت	باغچه کاشت گیاهان شفابخش

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

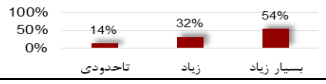
ج۹. جداول و نمودارهای فراوانی پاسخ‌ها

۱- اگر این بلوار قسمتی از مسیر محل زندگی یا محل کار شما باشد، تا چه اندازه تمایل به پیاده‌روی در این مسیر دارید؟

جدول فراوانی

سؤال ۱	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تا حدودی	9	14.3	14.3	14.3
زیاد	20	31.7	31.7	46.0
بسیار زیاد	34	54.0	54.0	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

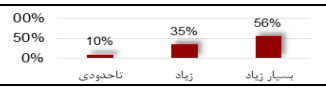

۲- یک فضای سبز و آرام همراه با تنوع پوشش گیاهان شفابخش و با رایحه خوش، تا چه اندازه بر کاهش خستگی و استرس روزانه تأثیرگذار است؟

جدول فراوانی

سؤال ۲	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تا حدودی	6	9.5	9.5	9.5
زیاد	22	34.9	34.9	44.4
بسیار زیاد	35	55.6	55.6	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

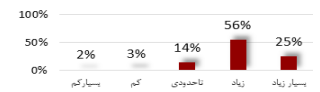

۳- چنانچه در دوران نقاهت پس از بیماری باشید، برای بهبودی کامل و از بین بردن آثار بیماری، تا چه میزان از پیاده‌روی و استفاده از یک فضای پوشیده از درختان و گیاهان متنوع با رایحه خوش استقبال می‌کنید؟

جدول فراوانی

سؤال ۳	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
بسیار کم	1	1.6	1.6	1.6
کم	2	3.2	3.2	4.8
تاحدودی	9	14.3	14.3	19.0
زیاد	35	55.6	55.6	74.6
بسیار زیاد	16	25.4	25.4	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

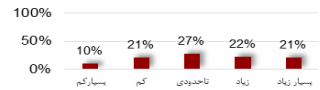

۴- تا چه میزان علاقه دارید خودتان باغچه کوچکی را در این خیابان برای کاشت گل‌ها و گیاهان شفابخش اختصاص دهید؟

جدول فراوانی

سؤال ۴	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
بسیار کم	6	9.5	9.5	9.5
کم	13	20.6	20.6	30.2
تا حدودی	17	27.0	27.0	57.1
زیاد	14	22.2	22.2	79.4
بسیار زیاد	13	20.6	20.6	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

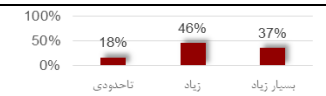

۵- چنانچه به‌منظور ورزش، سلامتی و بهبودی تصمیم به پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری دارید، تا چه میزان این فضا را ترجیح می‌دهید؟

جدول فراوانی

سؤال ۵	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تا حدودی	11	17.5	17.5	17.5
زیاد	29	46.0	46.0	63.5
بسیار زیاد	23	36.5	36.5	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

۶- اهمیت وجود آب به‌عنوان یک عنصر آرامش‌بخش در این فضا چه میزان است؟

جدول فراوانی

سؤال ۶	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	1	1.6	1.6	1.6
تا حدودی	3	4.8	4.8	6.3
زیاد	27	42.9	42.9	49.2
بسیار زیاد	32	50.8	50.8	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

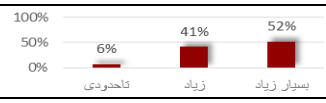

۷- ازنظر شما شنیدن صدای آب تا چه میزان آرامش‌بخش بوده و موجب کاهش استرس و اضطراب شما خواهد شد؟

جدول فراوانی

سؤال ۷	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تا حدودی	4	6.3	6.3	6.3
زیاد	26	41.3	41.3	47.6
بسیار زیاد	33	52.4	52.4	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

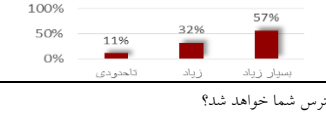

۸- ازنظر شما شنیدن آواز پرندگان در این مسیر، تا چه میزان آرامش‌بخش بوده و موجب کاهش استرس و اضطراب خواهد شد؟

جدول فراوانی

سؤال ۸	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تا حدودی	7	11.1	11.1	11.1
زیاد	20	31.7	31.7	42.9
بسیار زیاد	36	57.1	57.1	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

۹- به نظر شما وجود رنگ‌های متنوع و شاد در این فضا موجب سرزندگی و کاهش استرس شما خواهد شد؟

جدول فراوانی

سؤال ۹	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	2	3.2	3.2	3.2
تا حدودی	9	14.3	14.3	17.5
زیاد	24	38.1	38.1	55.6
بسیار زیاد	28	44.4	44.4	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]

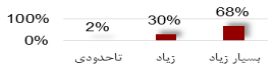
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

۱۰- به چه میزان از احیای پوشش گیاهی و فضای سبز این منطقه استقبال می‌کنید؟

جدول فراوانی

سؤال ۱۰	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
تا حدودی	1	1.6	1.6	1.6
زیاد	19	30.2	30.2	31.7
بسیار زیاد	43	68.3	68.3	100.0
Total	63	100.0	100.0	

نمودار فراوانی

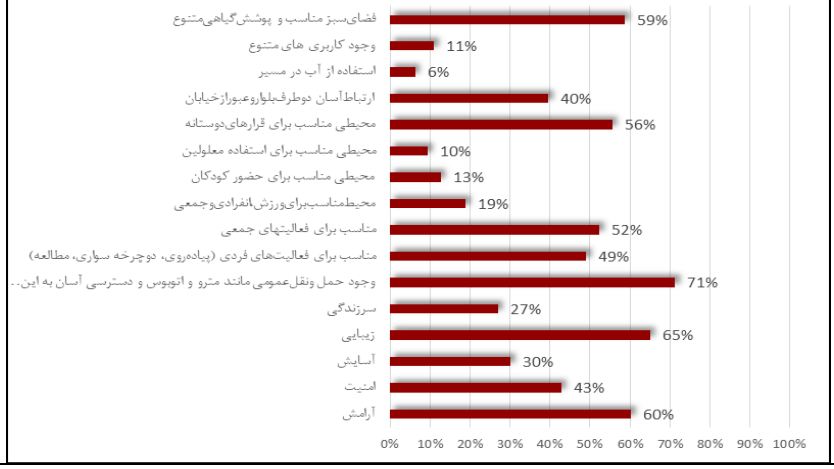

۱۱- محیط فعلی بلوار پاکنژاد دارای کدام‌یک از خصوصیات زیر است؟

جدول فراوانی

	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
آرامش	38	60.3	60.3	60.3
امنیت	27	42.9	42.9	42.9
آسایش	19	30.2	30.2	30.2
زیبایی	41	65.1	65.1	65.1
سرزندگی	17	27.0	27.0	27.0
وجود حمل‌ونقل عمومی مانند مترو و اتوبوس و دسترسی آسان به این فضا	45	71.4	71.4	71.4
مناسب برای فعالیت‌های فردی (پیاده‌روی، دوچرخه‌سواری، مطالعه)	31	49.2	49.2	49.2
مناسب برای فعالیت‌های جمعی	33	52.4	52.4	52.4
محیط مناسب برای ورزش انفرادی و جمعی	12	19.0	19.0	19.0
محیطی مناسب برای حضور کودکان	8	12.7	12.7	12.7
محیطی مناسب برای استفاده معلولین	6	9.5	9.5	9.5
محیطی مناسب برای قرارهای دوستانه	35	55.6	55.6	55.6
ارتباط آسان دو طرف بلوار و عبور از خیابان	25	39.7	39.7	39.7
استفاده از آب در مسیر	4	6.3	6.3	6.3
وجود کاربری‌های متنوع	7	11.1	11.1	11.1
فضای سبز مناسب و پوشش گیاهی متنوع	37	58.7	58.7	58.7
Total	63			

نمودار فراوانی

ج ۱۰. مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شفابخشی محیط در یک خیابان شهری، از دیدگاه کاربران فضا

مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شفابخشی محیط از دیدگاه کاربران			
۱	وجود مسیرهای پیاده‌روی جذاب میان گیاهان با رایحه خوش	۶	وجود صداهای آرامش‌بخش مانند صدای آب و آوای پرندگان در مسیر
۲	وجود درختان و پوشش گیاهی متنوع و چهارفصل	۷	وجود فضایی برای کاشت گیاهان
۳	وجود فضای مناسب برای قرارهای دوستانه	۸	استفاده از رنگ‌های شاد و متنوع در خیابان
۴	وجود آرامش به لحاظ پایین بودن منابع آلودگی صوتی	۹	وجود کاربری‌های متنوع تفریحی، رستوران و کافی‌شاپ
۵	وجود امنیت در خیابان	۱۰	وجود فضایی برای بازی کودکان

درنهایت بر اساس مبانی نظری تحقیق، مطالعه منابع مرتبط با موضوع و نیز تحلیل پاسخ‌های پرسش‌نامه، انگاره‌ها و شاخص‌های شفابخشی تأثیرگذار که برای طراحی یک منظر شهری شفابخش حیاتی محسوب می‌شوند، نتایج حاصل شد که به تفکیک هر یک از موارد ذکرشده، در جدول شماره ۱۱ آمده است. تحلیل این انگاره‌ها و شاخص‌ها کمک کرد تا اقدامات راهبردی و راهکارهایی را برای طراحی مناظر شهری شفابخش ارائه دهیم. این اقدامات راهبردی و راهکارها متناسب با هریک از شاخص‌ها، در جدول شماره ۱۲ ارائه شده است.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

ج ۱۱. مجموع شاخص‌های شفابخشی تأثیرگذار در طراحی یک منظر شهری شفابخش

شاخص‌های شفابخشی مبانی نظری	شاخص‌های شفابخشی منابع مطالعاتی	شاخص‌های استخراجی پرسش‌نامه
تنوع فضاها	حضور آب	درختان و تنوع فرم و پوشش گیاهی
گونه‌های سبز گیاهی	درختان و پوشش گیاهی	تعامل و تماس مستقیم با طبیعت
کاهش صدای نامطلوب محیطی به کمک نظام آوا	تنوع پوشش گیاهی	مسیرهای رنگی و جذاب پیاده‌روی
به حداقل رساندن ابهام	طراحی مکانی برای خلوت‌گزینی	فضاهای جمعی
ظهور آب در گونه‌های مختلف	وجود نور آفتاب و سایه	مکان‌هایی برای خلوت
تحریک حواس پنج‌گانه با گیاهان	فعالیت فیزیکی، ورزش، پیاده‌روی	حضور آب
ایجاد خوانایی در منظر	تحریک حواس	آرامش محیطی
طراحی و کاشت گیاهان فصلی مختلف	خلق فضاهای جمعی	تحریک حواس
خلق حس امنیت در فضا	ارتباط و تعامل با طبیعت	آواهای دل‌نشین
آرامش روانی	ایجاد حس کنترل فرد بر محیط	رایحه خوش
مسیرهای جذاب پیاده‌روی	رنگ‌ها	تنوع رنگ‌ها
کیفیت بصری	ایجاد احساس امنیت	قرارهای دوستانه
گیاهان دارویی	خوانایی- به حداقل رساندن ابهام	تنوع فعالیت
فرصت‌هایی برای انتخاب	گذر جذاب برای پیاده‌روی	مسیریابی آسان
رنگ‌ها	باغبانی درمانی	باغچه کاشت گیاهان شفابخش
گل‌ها و گیاهان رنگین	نظام آوای طبیعی، صداهای دل‌نشین	امنیت

ج ۱۲. اقدامات راهبردی در طراحی منظر شهری شفابخش

انگاره‌ها و شاخص‌های شفابخشی محیط	اقدامات راهبردی در طراحی منظر شهری شفابخش
حضور آب	– به‌کارگیری عنصر آب در مسیرهای پیاده – به‌کارگیری عنصر آب در فضای بازی کودکان – طراحی فضاهای تفریحی با حضور آب
تحریک حواس پنج‌گانه	– موسیقی‌درمانی، صدای آب، صدای پرندگان، محرک حس شنوایی – باغبانی درمانی و کاشت گل‌ها و گیاهان، محرک حس لامسه، بویایی، بینایی – آب‌درمانی، محرک حس لامسه – رایحه‌درمانی، استفاده از گیاهان دارویی و محرک حس چشایی و بویایی – استفاده از رنگ‌های متنوع محرک حس بینایی در عناصر و مسیرها
نظام آوای طبیعی، صداهای دل‌نشین	– موسیقی‌درمانی با ایجاد آواهای طبیعی و صداهای دل‌نشین طبیعت – ایجاد صداهای پرندگان، آب، باد، شاخه‌های درختان به‌صورت طبیعی و مصنوعی
درختان و تنوع فرم و پوشش گیاهی	– حفظ پوشش گیاهی،گسترش و تنوع آن، احیای فضای سبز و کاشت گیاهان همیشه سبز – حفظ کریدورهای دید به کوه‌ها در معابر پیاده و سواره – قرار دادن مسیرهای مشخص‌شده برای دیدهای متوالی در مسیر پیاده و دوچرخه
کاهش صدای نامطلوب محیطی	– ایجاد فضاهایی در مسیر برای پخش صداهای مطلوب جهت کاهش آلودگی صوتی محیط
مسیرهای رنگی و جذاب پیاده‌روی	– بهبود سطح عملکرد پیاده‌روها و ایجاد تنوع در بدنه و مصالح – طراحی مسیرهای رنگی با قابلیت استفاده همگان
تنوع فضاها	– تنوع در مسیرها، فعالیت‌ها، تنوع رنگ و مصالح
وجود نور آفتاب و سایه	– طراحی فضاهایی برای بهره‌مندی انتخابی کاربران فضا از آفتاب و سایه
فضاهای جمعی و خلوت	– ایجاد فضاهای جمعی برای تعاملات اجتماعی و گفتگو – ایجاد فضاهای مکث و تجمع‌های کوچک‌مقیاس – ایجاد مکان‌هایی برای خلوت‌گزینی – ایجاد فضاهایی برای تقویت حس کنجکاوی کودکان – ایجاد فضاهای آرامش
رنگ‌ها	– استفاده از رنگ‌های متنوع و شاد در طول مسیر پیاده و سواره – استفاده از رنگ‌های متنوع و شاد در محل بازی کودکان و فضاهای جمعی
گل‌ها و گیاهان رنگین	– ایجاد باغ شفابخش با کاشت گل‌های رنگین، محرک حس بینایی – کاشت گل‌ها و گیاهان با رایحه خوش در باغ شفابخش محرک حس بویایی
گیاهان دارویی	– ایجاد فضایی برای کاشت گیاهان دارویی جهت تحریک حواس بویایی و چشایی
قرارهای دوستانه	– طراحی کاربری‌های موقت و دائم مانند کافی‌شاپ و رستوران – ایجاد فضاهای کوچک‌مقیاس، مکث و گفتگو

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

نتیجه

در پـژوهش حاضـر، در پـی تحلیـل انگـاره‌هـا و شاخص‌های شفابخشی در منـاظر شـهری بـودیم و بـه دنبال آن به تحلیل این شاخص‌ها در یک خیابان شهری پرداختیم. هدف اصلی این تحقیق، اسـتفاده کـاربردی از مؤلفه‌های شفابخشی در طراحی مناظر شهری و ارتقـای کیفیت مناظر به‌منظور ایجاد محیط‌های شهری شفابخش و ارائه راهکارهای مناسب برای بهبـود آن‌هـا بـود. ایـن پژوهش با اسـتفاده از مطالعـه منـابع مـرتبط، مطالعـات میـدانی و پرسـش‌نامـه بـه اسـتخراج شـاخص‌هـای شفابخشی محیط شـهری پرداخـت. نتـایج ایـن تحقیـق نشان می‌دهد که شاخص‌هـای شفابخشـی تأثیرگـذار در طراحی مناظر شهری شامل مواردی نظیـر حضـور آب، تعامل و تماس مستقیم با طبیعت، تنوع پوشش گیـاهی، مسیرهای رنگی و جذاب پیاده‌روی، به حداقل رسـاندن ابهام، تنوع فضاها، مکانی برای خلوت، فضاهای جمعی، وجود نور آفتاب و سایه، تحریک حـواس پـنج‌گانـه بـا گیاهان، فعالیت‌های فیزیکی، ورزش، پیـاده‌روی، ایجـاد خوانایی در منظر، آرامش محیطی، خلق حس امنیـت در فضا، آواهای دل‌نشین، آرامش روانی، ایجاد حس کنترل فرد بر محیط، رایحه خوش، رنگ‌هـا، گیاهـان دارویـی، تنوع فعالیت، مسیریابی آسان، باغبانی درمـانی و امکـان کاشت گیاهان شفابخش هستند. این پژوهش بـه بهبـود کیفیت مناظر شهری، ایجاد محیط‌های شهری باکیفیت و شفابخش، و توسعه شهرها به‌عنوان مکـان‌هـای سـالم و پایدار کمک نموده و می‌تواند راهگشـای مناسـبی بـرای معماران، طراحان شهری و مسئولان شهری به‌عنوان یک منبع مفید جهت طراحی مناظر شهری شفابخش، باشد.

پی‌نوشت

1. World Health Organization
2. Healing gardens
3. World Health Organization (WHO)
4. Roger ulrich
5. Hirschfeld
6. Marcus
7. Environmental Psychology
8. Roger Ulrich
9. Barton
10. Bartin Health Map
11. Jan Ghel

فهرست منابع

– امین‌زاده، بهناز. (۱۳۸۶). مناظر شهری: شـفا بخشـی و منظـر درمانی با طبیعت. ویژه‌نامه شهرداری‌ها و دهیاری‌هـای کشـور، (۲۴)، ۲۸۸–۲۹۸.

– پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۵). سیمای شهر و آنچه کوین لـینچ از آن مـی‌فهمیـد، *فصـلنامه شهرسـازی و معمـاری آبـادی*، سـال شانزدهم، ۵۳، ۳۸.

– توکلیان، فائزه؛ شـاهچراغی، آزاده. (۱۳۹۷). بررسـی تطبیقـی معیارهای منظر شفابخش و توصیه‌های حکیم ابـوعلی سـینا در کتاب قانون. *نخبگان علوم و مهندسی*، ۳(۳)، ۱۴۴–۱۳۳.

– رزم‌آرا، مینا؛ تقی‌پور، ملیحه. (۱۳۹۹). ارزیابی نحوه اثربخشی مؤلفه‌های شفابخشی منظر در باغ ایرانی و پارک‌های شهری بـا نگاهی به نقش جنسیت. *مجله معماری و شهرداری پایدار*.

– شاهچراغی، آزاده. (۱۳۸۹). *پارادایم‌های پردیس؛ درآمدی بـر بازشناسایی و بازآفرینی بـاغ ایرانـی*، انتشـارات سـازمان جهـاد دانشگاهی تهران، چاپ هفتم.

– شـاهچراغی، آزاده؛ بنـدرآباد، علیرضـا. (۱۳۹۴). *محـاط در محیط؛ کاربرد روان‌شناسی محیطـی در معمـاری و شهرسـازی*، انتشارات جهاد دانشگاهی سازمان تهران، چاپ چهارم.

– عبدالهی، رکسانا؛ امین‌زاده، بهناز؛ شاهچراغی، آزاده؛ اعتصـام، ایرج. (۱۳۹۴). تدوین مؤلفه‌های شفابخشی منظـر در بـاغ‌هـای ایرانی و کاربرد آن در طراحی فضـاهای بـاز شـهری. *مـدیریت شهری*، (۳۹)، ۳۴۵–۳۱۷.

– کالن، گوردن. (۱۳۸۲). *گزیده منظر شهری* ترجمـه منـوچهر طبیبیان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

– گل، یان. (۱۳۹۶). *زندگی در فضای میان ساختمان‌ها*، ترجمه شیما شصتی، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

– گل، یان، اسـوار، بیگیـت. (۱۳۹۴). *بررسـی زنـدگی فضـای عمومی*، ترجمه: محمدسعید ایـزدی، سـمانه محمـدی، سـمانه خبیری، انتشارات اول و آخر، چاپ اول.

– گلکار، کورش. (۱۳۸۵). مفهوم منظر شهری، *فصلنامه آبادی*،

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]

[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]

سال شانزدهم شماره ۸۳-۲۳.
- معماری، ساناز؛ پژوهان‌فر، مهدیه. (۱۳۹۴). قابلیت‌های محیطی احیاکننده در باغ‌های شفابخش: شناخت مخاطب و ویژگی‌های محیطی، *سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری*، تهران.
- نیکبخت، علی. (۱۳۸۳). *پزشکی در منظرسازی نوین: باغ‌های شفابخش*.
- نیلی، رعنا. نیلی، ریحانه و سلطان‌زاده، حسین (۱۳۹۱)، چگونگی بازتاب شاخصه‌های مناظر شفابخش در الگوی منظر باغ ایرانی. باغ نظر، ۶۵-۷۴.
- Marcus, C. C. (2007). Healing gardens in hospitals. Interdisciplinary design and research e-Journal, 1(1), 1-27.
- Steg, L., van den Berg, A. E., & de Groot, J. I. M. (Eds.). (2013). Environmental psychology: An introduction. BPS Blackwell.
- Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. science, 224(4647), 420-421.
https://earth.google.com
https://researchgate.net/figure/The-Settlement-Health-Map-adapted-from-Barton-and-Grant-2006

DOI: 10.22034/42.184.29

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-01]
[DOI: DOI: 10.22034/42.184.29]